

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник голови

приймальної комісії

в.о. ректора Харківського національного
університету

імені В. Н. Каразіна

Олександр ГОЛОВКО

_____ 2024 р.

ПРОГРАМА
вступного випробування
з соціології
для вступників на навчання
для здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 054 Соціологія

Харків 2024

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
№ 0102-224 від 25.04.2024
Сертифікат: 7AFDA0070000000000000000000000001
Підписувач: ГОЛОВКО ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ
Дійсний з: 01.09.2022 13:31:33 по: 31.08.2024 23:59:59

Програму вступного випробування за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти з галузі 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 054 Соціологія освітньо-наукової програми 054 Соціологія розроблено робочою групою у складі:

Прізвище, ім'я, по батькові	Найменування посади	Науковий ступінь, вчене звання, за якою кафедрою (спеціальністю) присвоєно
БАКІРОВ Віль Савбанович – Гарант ОНП зі спеціальності 054 Соціологія	Професор з во кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій	Доктор соціологічних наук, професор, академік НАН України, професор кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій
МУРАДЯН Олена Сергіївна	Декан соціологічного факультету, доцентка з во кафедри політичної соціології	Кандидатка соціологічних наук, доцентка за кафедрою політичної соціології
НІКУЛІН В'ячеслав Сергійович	В.о. завідувача кафедри політичної соціології, заступник декана з навчальної роботи	Кандидат соціологічних наук
ХИЖНЯК Лариса Михайлівна	Професорка з во кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій	Докторка соціологічних наук, професорка за кафедрою прикладної соціології
СОКУРЯНСЬКА Людмила Георгіївна	В.о. завідувачки кафедри соціології	Докторка соціологічних наук, професорка за кафедрою соціології
ДУБЛІКАШ Тетяна Миколаївна	Доцентка з во кафедри політичної соціології	Кандидатка соціологічних наук, доцентка за кафедрою політичної соціології
КІЗІЛОВ Олександр Іванович	Професор з во кафедри методів соціологічних досліджень	Кандидат соціологічних наук, старший науковий співробітник за кафедрою методів соціологічних досліджень
МУСІЄЗДОВ Олексій Олександрович	Професор з во кафедри соціології	Доктор соціологічних наук, доцент за кафедрою соціології
СОРОКА Юлія Георгіївна	Професорка з во кафедри соціології	Докторка соціологічних наук, доцентка за кафедрою соціології
ГОЛІКОВ Олександр Сергійович	Професор з во кафедри соціології, заступник декана соціологічного факультету з наукової роботи	Доктор соціологічних наук, доцент за кафедрою соціології

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

РОЗДІЛ 1. НОВІТНІ СОЦІОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

Тема 1.1. Методологічні проблеми сучасної соціології

Основні методологічні підходи в сучасній соціології (варіанти розмежування). Плюралізм методологічних підходів. Як можливо суспільство: різні відповіді в сучасних соціологічних теоріях. Проблема адекватності соціологічного пізнання: позитивізм VS антипозитивізм.

Дев'ять тез про майбутнє соціології (Е. Гідденс): критичний аналіз основних тез у контексті сучасних соціальних проблем та соціологічних теорій.

Проблема співвідношення макро- та мікрорівней соціальних взаємодій.

Проблема глобалізації (У. Бек). Плинна сучасність (З. Бауман). Проблема свободи від «оціночних суджень» (М. Вебер) у контексті сучасних суспільних викликів. Проблема одновимірної людини (Г. Маркузе). Роль соціологічної уяви в сучасному соціологічному пізнанні (Г. Маркузе, Ч. Міллз). Візуальна уява та соціологічна уява (П. Штомпка).

Тема 1.2. Т. Парсонс: сучасні інтерпретації основних понять та методологічних принципів

Основні поняття та методологічні принципи системної теорії Т. Парсонса. Соціальна дія, соціальна система, інтеграція. Типові змінні дії. Культура, суспільство, економіка, особистість. Соціальні системи, підсистеми, соціальні інститути. Можливості інтерпретації системно-структурного підходу в контексті сучасної конфліктології.

Тема 1.3. Системна концепція Нікласа Лумана

Основні поняття системної теорії Н. Лумана. Особливості інтерпретації понять «комунікація» та «конфлікт» у Н. Лумана.

Луманівська інтерпретація понять «смысл», «тема», «консенсус», «система» у співвідношенні з їхніми тлумаченнями в концепціях Ю. Хабермаса, П. Бергера та Т. Лукмана. Проблема соціальних інститутів та інституціоналізації в теоріях Н. Лумана, П. Бергера та Т. Лукмана. Можливість синтезу ідей Н. Лумана та П. Бергера, Т. Лукмана. Проблема комунікативного конструювання реальності (Х. Кноблаух).

Конфліктологічна інтерпретація основних ідей Н. Лумана про соціальні консенсус та комунікацію.

Тема 1.4. Соціологія повсякденності А. Шютца: основні поняття та методологічні принципи

Ключові поняття соціології повсякденності як феноменологічно орієнтованої соціології: феноменологічна редукція, сенс, біографічно детермінована ситуація, система релевантності, життєвий світ, повсякденність, типизації. Сучасні інтерпретації соціології повсякденності. «Чужак» та «той, що повертається додому»: актуальність для аналізу проблем сучасного суспільства. Потенціал феноменологічної соціології для розвитку якісних методів вимірювання життєвого світу та соціальних конфліктів. Розвиток соціології повсякденності в ХХІ ст. (основні здобутки німецької соціології).

Тема 1.5. Етнометодологія Г. Гарфінкеля

Ключові поняття етнометодології: повсякденність, здоровий глузд, порядок, фонові очікування, індексні та реальні судження. Сутність кризових експериментів Г. Гарфінкеля.

Листування Т. Парсонса та А. Шютца як підґрунтя розуміння особливостей формування етнометодології.

Тема 1.6. Плюралізм методологічних підходів у тлумаченні соціальних конфліктів

Порівняльний аналіз соціологічних теорій конфлікту Р. Дарендорфа, Л. Козера, Р. Коллінза.

Перетин соціології конфлікту та соціології повсякденності. Синтез макро- та мікрорівнів вивчення конфліктів у концепції Р. Коллінза. Способи адекватного вивчення соціальних конфліктів з урахуванням співвідношення раціонального та ірраціонального. Роль мови конфлікту як засобу комунікації та засобу інтерпретації в умовах розвитку сучасних мас-медіа.

Тема 1.7. Нові виклики та їхнє осмислення в сучасній соціології

Трансформації суспільств кінця ХХ століття та варіанти їхнього теоретичного осмислення у концепціях У. Бека, З. Баумана, Ю. Хабермаса, Ж. Бодрийяра та ін. Виклики ХХІ ст. та їхнього теоретичне осмислення сучасними соціологами.

Синтетичні концепції. П. Бурдьє, Н. Луман, Н. Еліас, Е. Гідденс, П. Штомпка, М. Арчер.

Постструктуралістські концепції у соціології. Теорія суспільства споживання і політекономія знаків Ж. Бодрийяра. Теорія знання і влади М. Фуко. Шизофренічний капіталізм Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі. Семіотична концепція Р. Барта. Уявне встановлення суспільства (К. Касторіадіс). Логіка культури пізнього капіталізму у Ф. Джеймсона. Хомо Сацер Джорджо Агамбена. Прозоре суспільство Джанні Ваттімо. Теорія дискурсу Е. Лакло і Ш. Муфф. Постмодерна соціологія знання Ж.-Ф. Ліотара.

Тема 1.8. Класична спадщина в соціології ХХ ст.

Марксистський ренесанс. Веберіанський ренесанс. Зіммелівський ренесанс. Класичні теорії та їхні неокласичні інтерпретації у ХХ ст.

Тема 1.9. Школи ХХ століття: Франкфурт, комунікативна, феноменологічна, антропологічна, дюркгеймівська

Марксистські передумови. Школа «праксісу» (Д. Лукач). Грамшианські передумови Франкфуртської школи. Вивчення фашизму і нацизму. Еволюції франкфуртців. М. Хоркхаймер, Т. Адорно, Г. Маркузе, Е. Фромм, Ю. Габермас. Зв'язок теоретичних розробок Франкфуртської школи з іншими концепціями (неопозитивізм К. Поппера; ідеї З. Баумана, У. Бека, Н. Еліаса).

Комунікативна теорія в соціології ХХ ст. Веберіанська постановка проблеми комунікації. Хабермасівське рішення. Спроба Т. Парсонса. Погляди Н. Лумана на цю проблему.

Феноменологічні концепції. А. Шютц, М. Шелер, П. Бергер, Т. Лукман. Філософські підстави (прагматизм, Дж. Дьюї, Р. Рорті, У. Джеймс, Ч. Пірс, Дж.Г. Мід). І. Гоффман як феноменолог.

Французька соціологія ХХ - початку ХХІ ст. Колеж де сосіоложі. Кайю і Морен. Французький постмодернізм (М. Маффесолі). Концепція справедливості Л. Болтанські і Л. Тевено. Латуріанський поворот до речей.

Антропологія в соціологічних концепціях. Французька антропологічна школа (К. Леві-Стросс, Ж. Баландьє). Британська антропологія (Е. Вестермарк, А.Р. Редкліфф-Браун, Б. Малиновський). Німецька антропологія ХХ ст. (А. Гелен, Х. Плеснер, Х. Попітц).

Тема 1.10. Північноамериканські спроби теоретизування на рубежі ХХ-ХХІ століть

Історична соціологія Ч. Тіллі. Концепція спільноти Ч. Тейлора. Концепція «глобального села» М. Маклюена. Постмодернізм Пола Фейєрабенда. Американський екзистенціальний підхід у соціології. Американський неомарксизм. Ідеї Ч.Р. Міллза. Концепція публічної соціології М. Буравого. Концепція глобального капіталізму Е. Валлерстайна.

Тема 1.11. Дискурс модерну і постмодерну в сучасній соціології

Е. Гідденс про концепцію постмодернізму. Соціологія модерну і постмодерну (Ж.-Ф. Ліотар, Ж. Бодрийяр, С. Леш, А. Вельмер). З. Бауман про законодавчий розум модерну. Дві форми соціологічного постмодернізму: постмодерністська соціологія та теорії постмодерну. Постмодерна соціологія (Ж.-Ф. Ліотар, Ж. Бодрийяр, З. Бауман, Дж. Фридман та ін.). Критика Ю. Хабермасом концепції постмодернізму. Теорії постмодерну: аналіз сучасного суспільства і сучасності. Теорії «сучасності як радикализованого модерну» (Е. Гідденс), «пізнього модерну» (Ю. Хабермас), теорія сучасності Ф. Ферраротті, теорія «другого модерну» (К. Леккарді), «інший модерн» У. Бека та ін.

Проблеми мереж і довіри. Дослідження довіри за П. Штомпкою. Довіра і соціальний капітал за Ф. Фукуямою. Теорія соціальної мережі Р. Емерсона. Культура довіри, влада, ризик.

Сучасні повороти соціології. Макдональдизація суспільства. Снікеризація суспільства. Культурний поворот Дж. Александера. Поворот складності, мобільності і ресурсів Джона Уррі. Семіотичний поворот Умберто Еко. «Імпорт» теорій в соціологію. Психологічні теорії. Теорії порядку і хаосу, ентропії та синергії. Системні теорії (Н. Луман, У. Матурана, Ф. Варела). Психологічні редукції соціології. Неопозитивізм і фізикалізм.

РОЗДІЛ 2. НОВІТНІ МЕТОДИ ЗБОРУ ТА АНАЛІЗУ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Тема 2.1. Багатовимірний аналіз: сутність, методи, специфіка застосування в соціології

Сутність поняття «багатовимірний». Приклади багатовимірних соціальних явищ. Поняття «соціологічна інформація» та «багатовимірний аналіз». Методи багатовимірного аналізу. Причини виникнення потреби вивчати методи багатовимірного аналізу. Класифікація методів багатовимірного аналізу. Соціологічні задачі, які вирішуються за допомогою багатовимірних методів аналізу даних.

Специфіка застосування методів багатовимірного статистичного аналізу для обробки соціологічної інформації.

Огляд пакетів статистичної обробки даних для проведення багатовимірного аналізу.

Тема 2.2. Методи візуалізації багатовимірних даних

Методи візуалізації даних. Мова візуалізації даних. Інструменти візуалізації даних. Ілюстративна та когнітивна візуалізація. Багатовимірні дані та засоби їхньої візуалізації. Класифікація методів візуалізації залежно від кількості використовуваних вимірів: представлення багатовимірних даних у просторах низької розмірності (тобто 1D, 2D та 3D); представлення багатовимірних даних у багатовимірних просторах (4D+). Приклади візуалізації багатовимірних даних. Програми, в яких можна здійснити візуалізацію багатовимірних даних.

Сутність когнітивної візуалізації. Завдання, що вирішуються методами когнітивної візуалізації. Можливості, що надає когнітивна візуалізація соціологу.

Напрямки розвитку методів когнітивної візуалізації у соціології:

1. Розширення арсеналу методів подання емпіричних даних у вигляді різноманітних піктографіків.

2. Розробка специфічних та впровадження в практику соціологічного аналізу вже існуючих візуалізаторів моделей Data Mining.

3. Іконологічне моделювання. Приклади застосування методів когнітивної візуалізації соціологічних даних.

Тема 2.3. Багатовимірне шкалювання

Мета багатовимірного шкалювання. Головна ідея методу багатовимірного шкалювання. Задачі, що розв'язуються із застосуванням багатовимірного шкалювання.

Простір сприйняття. Чому соціолога цікавить простір сприйняття? Що потрібно зробити, щоб знайти простір сприйняття?

Головне припущення багатовимірного шкалювання. Які дані застосовують для багатовимірного шкалювання? Результат багатовимірного шкалювання. Якість багатовимірного шкалювання. Види багатовимірного шкалювання: метричне, неметричне та індивідуальне багатовимірне шкалювання.

Приклади застосування багатовимірного шкалювання в соціологічних дослідженнях. Здійснення багатовимірного шкалювання в пакеті SPSS.

Загальна послідовність дій при застосуванні методу багатовимірного шкалювання. Побудова матриці близькості. Критерії адекватності моделі багатовимірного шкалювання. Вибір розмірності результуючого евклідового простору. Інтерпретація рішення, отриманого методом багатовимірного шкалювання.

Тема 2.4. Факторний аналіз

Головна ідея методів факторного аналізу даних. Задачі, що розв'язуються із застосуванням факторного аналізу. Основні поняття факторного аналізу: фактор, факторне навантаження, факторне значення, загальність та специфічність. Вимоги до даних для факторного аналізу. Інтерпретація факторних навантажень. Оцінювання загальності. Методи факторного аналізу: головних компонентів, головних факторів, максимальної правдоподібності. Методи обертання факторних рішень: варімакс, кватрімакс, облімін.

Порівняльний аналіз різних методів факторного аналізу. Розвідувальний та конфірмаційний факторний аналіз. Факторний аналіз якісних (категоризованих) даних.

Факторний аналіз в пакетах OCA та SPSS.

Тема 2.5. Кластерний аналіз

Загальна ідея автоматичної класифікації та групування об'єктів. Застосування кластерного аналізу для побудови типологій об'єктів та для вивчення взаємозв'язку між ознаками. Вибір ознак для проведення кластерного аналізу. Вибір відстані. Аксиоми метрики. Приклади метрик для ознак у номінальних, порядкових та метричних шкалах. Інтерпретація та оцінка надійності результатів кластерного аналізу.

Можливості використання моделей кластерного аналізу в соціології. Особливості роботи алгоритмів CLUSTER і QUICK CLUSTER. Проблеми вибору відстані і форми кластера. Ієрархічні алгоритми кластеризації.

Кластерний аналіз в пакеті SPSS. Можливості вибору функції відстані в команді CLUSTER. Доцільність вибору різних функцій відстані для рішення різних соціологічних задач. Збереження номера кластера як нової змінної. Проблема стійкості кластеризації. Опис і інтерпретація результатів кластеризації. Кластеризація змінних. Зіставлення методу кластеризації змінних з факторним аналізом. Кластерний аналіз як елемент комплексного аналізу соціологічних даних.

Порівняння евристичних можливостей методів багатовимірного шкалювання, факторного та кластерного аналізу.

Тема 2.6. Множинний дискримінантний аналіз як метод класифікації

Основна мета дискримінантного аналізу. Поняття дискримінації. Функція канонічної дискримінації. Коефіцієнти канонічної дискримінантної функції. Кількість дискримінантних функцій. Класифікуючі функції. Застосування елементарних класифікуючих функцій. Класифікація об'єктів за допомогою функції відстані. Класифікаційна матриця.

Багатовимірні змінні в дискримінантному аналізі. Порівняння множинного дискримінантного аналізу з множинним дисперсійним аналізом та множинною регресією.

Приклади застосування дискримінантного аналізу в соціології. Засоби проведення дискримінантного аналізу в пакеті SPSS.

Тема 2.7. Дерев класифікації

Призначення методу дерев класифікації. Закономірності, що виявляються цим методом. Галузі застосування дерев класифікації. Чому дерева класифікації часто називають деревами рішень?

Алгоритми побудови дерев класифікації для номінальних, дихотомічних та метричних ознак. Термінологія, що використовується при побудові та аналізі дерев

класифікації. Побудова дерев класифікації в пакеті SPSS. Інтерпретація дерев класифікації.

Застосування методу дерев класифікації у соціології. Порівняння евристичних можливостей методів дискримінантного аналізу та дерев класифікації.

Тема 2.8. Інтелектуалізація інформаційних технологій як чинник розвитку методів багатовимірної аналізу інформації: становлення концепції інтелектуального аналізу даних

Комп'ютеризація науки та розвиток інтелектуальних технологій. Зміни у засобах наукового пізнання: становлення комп'ютерної епістемології. Інтелектуальний аналіз даних: сутність, історія розвитку. Методи інтелектуального аналізу даних та можливості їхнього застосування в соціологічних дослідженнях. Комп'ютерна революція як фактор методологічних інновацій у соціології. Виникнення комп'ютерної соціології та цифрової соціології: генеза, термінологічні дискусії, перспективи розвитку.

Тема 2.9. Великі дані: сутність та можливості застосування в соціології

Характеристики великих даних: обсяг, швидкість, різноманіття. Джерела великих даних: 1) дані соціальних мереж; 2) персональні дані (наприклад, дані з відстежувачих пристроїв); 3) сенсорні дані; 4) дані транзакцій; 5) адміністративні дані. Зміна аналітичної парадигми («четверта парадигма науки»): від статистичних досліджень до інтелектуального аналізу наявної інформації. «Кінець теорії» (К. Андерсон): дискусії відносно нової методології отримання наукового знання. Криза емпіричної соціології та шляхи виходу з неї.

Робота з великими даними. Процес збору великих даних і проблема якості. Концепція загальної помилки для великих даних. Розширення концепції для великих даних. Труднощі збору великих даних та їхнє подолання.

1. Адміністративні та етичні проблеми: право власності на дані; контроль даних; управління збором даних; конфіденційність і повторна ідентифікація: відсутність однозначного визначення «виправданих заходів».

2. Технічна проблема: навички, необхідні для інтегрування великих обсягів даних у масових опитуваннях.

3. Технологічна проблема: вимоги до обчислень. Що можуть дати великі дані соціологу?

Методологічні проблеми застосування великих даних у соціологічному аналізі сучасних феноменів. Відносні переваги даних масових опитувань і великих даних у наукових дослідженнях. Методи дослідження, що спираються на великі дані. Поєднання великих даних з результатами опитувань. Чому поява великих даних є одночасно і перспективною, і складною для соціологів? Які якості великих даних роблять їх таким привабливим для соціологів? Зв'язок великих даних з соціологією мереж і потоків.

Методологія дослідження мікро-блогів сайту Twitter як приклад розгортання методологічних принципів аналізу великих даних. Приклади реальних досліджень.

Тема 2.10. Соціологія в цифрову епоху: становлення цифрової соціології

Цифрова епоха як наслідок розвитку цифрових технологій. Динаміка впровадження цифрових технологій у повсякденність сучасної людини. Нові соціальні феномени: соціальний комп'ютиг, «опосередковане життя», доповнена соціальна реальність. Великі дані як основа формування цифрової соціології. Сучасні погляди на сутність цифрової соціології. Цифрова соціологія як розкриття можливостей, які дають цифрові інструменти для переосмислення структури соціологічного знання. Фактори розвитку цифрової соціології. Методи цифрової соціології: цифрові методи та оцифровані методи.

Перетворення цифрових методів у методологічний мейнстрим. Проблеми, що виникають у зв'язку з перетворенням цифрових методів у домінуючу методологію. Цифрові методи та цифрові інструменти. Виклики цифрових методів як методологічного мейнстріму. Тематичні дослідження: можливості цифрових методів. Погляд у майбутнє цифрових методів.

Дослідження Алекса Петланда у контексті впровадження нових методів збору соціологічної інформації. Смартфон як інструмент соціолога. Сутність концепції Reality mining: переваги та недоліки, етичні проблеми.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Тема 3.1. Соціологія глобалізації

Основні категорії соціології глобалізації. Глобалізація, глобальність, глобалізм. Основні проблеми соціології глобалізації. Рівні та виміри глобалізації.

Загальна характеристика теорій конвергенції, модернізації та індустріального суспільства. Загальна характеристика теорій глобалізації. Світ-системна теорія І. Валлерстайна. Суспільства, що утворюють групи центру, периферії та полупериферії. Аналіз суспільних змін як перехід капіталістичної світ-системи у фазу кризи. Теорії глобальної системи: теорія Е. Гідденса та Л. Склера. Теорія Е. Гідденса: чотири інституційні виміри глобалізації (світова капіталістична економіка, система національних держав, світовий військовий порядок, міжнародний розподіл праці). Теорії глобальної соціальності. Перспективи глобалізації, пост-глобалізація, дискурс віртуалізації, глокалізація.

Прояви глобалізації. Економічна глобалізація, її соціальні наслідки. Соціологічний вимір політичної глобалізації. Демократизація як політична модернізація. Постнаціональна політика та інституціональні зміни у світовій політиці. ЄС у предметному полі соціології глобалізації. Право за умов глобалізації. Нові соціальні рухи і формування транснаціонального громадянського суспільства. Поняття глобального громадянства. Культурна глобалізація. Поняття цивілізації. Основні положення теорії цивілізаційного процесу Н. Еліаса. Прояви та тенденції культурної глобалізації. Передумови становлення і тенденції розгортання культурної глобалізації. Культурна ідентичність у добу глобалізації. Організаційні параметри культурної глобалізації та її функції. Постматеріалістичні цінності. Наднаціональні організації та інституції. Глобальні проблеми сучасності.

Поняття мультикультуралізму. Інтеркультурний діалог як основа конституювання мультикультурного суспільства: співіснування і взаємодія культур у добу глобалізації. Релігії та глобальна етика. Культурна структура світового суспільства та культурні стилі його акторів

Сім'я та індивід в умовах глобалізації. Глобалізація і соціокультурні зміни на мікрорівні суспільного життя.

Наука і освіта за умов глобалізації. Світове суспільство як суспільство знань. Глобалізація науки. Дифузна модель глобалізації науки. Модель взаємодії. Поняття глобальної інтелектуальної еліти. Глобалізація освіти. Освічені люди як ресурс суспільства знань. Правова основа глобалізації освіти. Болонський процес як приклад глобалізаційних тенденцій у сфері освіти.

ЗМІ та глобалізація. Телекомунікації, інтернет-комунікація як види глобальної комунікації. Три основних підходи у вивченні ЗМІ та глобалізації: девелопменталізм, культурний імперіалізм, інформаційне суспільство. Теорія М. Маклюєна. Теорія М. Кастельса. Поняття мережевого суспільства.

Глобалізація та моделі споживання. Постмодерністській вимір консьюмеризму та його американські варіанти (ресторани швидкого обслуговування, кредитні картки, торговельні центри). Концепція Ж. Бодрийяра «споживацького екстазу» та «екстаз-системи». Карнавалізація суспільства та концепція утіхи (задоволення).

Глобалізація та «дискурс харчування». Індустрія харчування та ресторанний бізнес. Віртуальний світ споживання. Воєнна глобалізація, її прояви та соціальні наслідки. Глобальна динаміка озброєння. Глобалізація організованого насилля. Торгівля зброєю та її наслідки. Види війн у постнаціональну добу. Міфологізація глобальних війн. Глобалізація тероризму. Антиглобалізм та альтернативні проєкти глобалізації.

Тема 3.2. Сучасні соціальні нерівності

Поняття соціальної нерівності та соціальної стратифікації. Чинники стратифікації. Поняття системи стратифікації та типи стратифікаційних систем. О. Конт, Г. Спенсер, Е. Дюркгайм: становлення соціологічного підходу до пояснення соціальної нерівності. Аналіз соціальних нерівностей у класичній соціології XIX – початку XX ст. Класовий

підхід за К. Марксом, його визначення класу. Роль власності та розподілу праці у процесі утворення класів. Діяльнісна природа класу. Антагонізм класів як джерело соціального розвитку. Класові інтереси. Класова свідомість. Класова боротьба. Концепція багатовимірної стратифікації М. Вебера. Класова ситуація як відображення типових ринкових позицій, економічних інтересів та життєвих шансів. Поняття статусних груп. Статус як міра соціального престижу та поваги. Стиль життя та узурпація статусних привілеїв як чинник соціальних нерівностей. Зв'язок статусу та класу. Теорія соціальної стратифікації та соціальної мобільності П. Сорокіна. Поняття багатовимірного соціального простору. Основні форми та показники стратифікації. Аналіз динаміки стратифікації.

Соціально-економічні нерівності як предмет соціологічної рефлексії. Функціональна шкала престижу професій: розшарування за соціоекономічним статусом. Основні ідеї функціоналізму щодо соціальних нерівностей. Внесок Л. Уорнера, К. Девіса та У. Мура, Т. Парсонса. Застосування методу репутаційного аналізу в дослідженні соціально-професійної стратифікації. Соціоекономічний індекс професійного статусу. Міжнародна шкала престижу професій. Загальні принципи концепції класового аналізу Е. О. Райта. Модель влади / контролю: критерії утворення класів, основні класи та суперечливі класові позиції. Модель експлуатації: типи експлуатації, власність, влада та кваліфікація як чинники розподілу на класи.

Концептуальні засади неовеберіанського підходу до аналізу соціальних нерівностей. Ринкова та трудова ситуація: поняття, індикатори, прояви. Дослідницькі проєкти Д. Локвуд та Дж. Голдторпа. Класова схема Дж. Голдторпа. Поняття «службового класу», особливості його формування та прояву. Проблематика соціальних нерівностей і стратифікації у теоріях постіндустріального суспільства. Соціологічна рефлексія соціальних нерівностей в роботах М. Кастельса. Нові критерії розподілу праці в інформаційному суспільстві. Нові чинники стратифікації. Проєкт постіндустріальної класової схеми Г. Еспін-Андерсена. Андерклас та проблема соціальної ексклюзії.

Альтернативні форми соціальних нерівностей у фокусі соціологічних досліджень. Конструктивістський (структурно-діяльнісний) підхід до аналізу сучасних соціальних нерівностей. Загальні принципи конструктивістського підходу у поясненні природи соціальних нерівностей. П. Бурдьє про генезу класів: об'єктивні умови існування, капітали, габітус, диспозиції, практики, стилі життя. Емпіричні дослідження соціальних нерівностей на основі конструктивістської парадигми.

Роль культурного капіталу у відтворенні соціальних нерівностей. Стиль життя як фактор структурування соціальних нерівностей: підходи до визначення та дослідження. Концепція соціокультурних мільо та її застосування в емпіричних дослідженнях. Соціальний капітал і соціальні мережі в структурі сучасних соціальних нерівностей. Основні підходи до розуміння природи соціального капіталу. Концепції Р. Патнема та Ф. Фукуями.

Індивідуальний соціальний капітал. Інтерпретації П. Бурдьє та Дж. Коулмана. Функції соціального капіталу. Проблема негативного соціального капіталу. Зв'язок соціального капіталу з соціальними мережами. Стратифікація політичного простору: основні підходи до аналізу. Влада як чинник соціальних нерівностей. Основні підходи до аналізу стратифікації політичного простору. Поняття еліти, правлячого класу та їхня роль у відтворенні соціальних нерівностей.

Соціальні нерівності в контексті трансформації сучасного українського суспільства. Основні критерії розподілу нерівностей в сучасному українському суспільстві. Тенденції трансформації системи соціальної стратифікації в Україні. Проблематика соціальних нерівностей в сучасних соціологічних дослідженнях українського суспільства.

Тема 3.3. Соціологічний аналіз сучасного українського суспільства

Українська соціологія: історія розвитку та сучасний стан. Українська протосоціологія, розвиток вітчизняної соціології у ХІХ-ХХ ст., соціологічні дослідження українських соціологів в еміграції. Сучасна українська соціологія: спадщина радянської соціології та нові виклики ХХІ століття. Проблеми розвитку пострадянської української соціології. Українське суспільство як суспільство ризику, перехідне суспільство, інформаційне суспільство, аномічне суспільство, сателітне суспільство, трансформаційне суспільство, суспільство модернізації та ін.

Методологічні особливості вивчення сучасного українського суспільства. Можливості моніторингових, крос-культурних та крос-національних досліджень пострадянських суспільств. Якісні методики дослідження українського суспільства: сфери застосування.

Українське суспільство як об'єкт порівняльних досліджень. Зарубіжний досвід соціологічного аналізу українського суспільства. Презентація України у світовому соціологічному просторі. Міжнародні соціологічні проєкти ESS та ISSP. Україна як суб'єкт соціологічного міжнародного дослідницького співтовариства. Новітні дослідницькі методики, що застосовуються у міжнародних соціологічних проєктах. Україна у контексті порівняльних досліджень: результати Європейського соціального дослідження та Міжнародної програми соціальних досліджень.

Соціологічний аналіз політичних процесів в Україні: політичні орієнтації населення та очікувані напрямки політичного розвитку країни. Соціологія політики в Україні: основні представники, етапи розвитку, підходи. Проблема політичної участі громадян України.

Демократія у соціологічному вимірі. Підходи та методи дослідження демократії: вітчизняний досвід. Специфіка соціологічного підходу до вимірювання демократії. Демократичний процес в Україні. Комплексне соціологічне вимірювання демократії в Україні: аналіз основних показників. Демократизація в Україні у динаміці: досвід досліджень Інституту соціології НАН України.

Стан економіки України очима вітчизняних соціологів. Вітчизняна економічна соціологія: основні напрямки досліджень. Соціальні умови ринкової економіки: аналіз взаємодії соціальної структури суспільства та економіки. Соціально-економічні орієнтації та поведінка населення України. Проблема економічного відродження країни, особливості адаптації особистості у кризових умовах. Роль соціології економіки у процесі розвитку українського суспільства. Стратегії соціальної політики у сфері праці.

Стратифікаційні процеси в сучасній Україні: вектори та фактори змін. Тенденції та механізми соціальної диференціації українського суспільства. Соціальна структура сучасного українського суспільства. Динаміка соціального самопочуття населення. Новий середній клас.

Специфіка соціокультурної ситуації в Україні: основні ознаки і тенденції розвитку. Актуальні дослідницькі теми соціології української культури. Емпіричні виміри української соціології культури. Можливості якісних методик дослідження соціокультурних процесів в українському суспільстві. Духовні потреби та дозвіллі практики українського населення.

Феномен «культури бідності». Ціннісні орієнтації українців: аналіз результатів міжнародних досліджень. Українська культура в умовах глобалізації.

Особливості етнонаціональних процесів в Україні: актуалізована та політизована етнічність; особливості міжетнічних стосунків; етнолінгвістичне питання. Специфіка етнонаціональних процесів в Україні: унікальність політичної та економічної ситуації; слабкість інститутів держави та громадянського суспільства, невизначеність владних структур щодо змісту державної етнополітики. Проблема співвідношення націоналізму етнічної більшості з націоналізмом етнічних меншин. Підстави для формування української політичної нації. Етнонаціональні та громадянські ідентичності українського населення: вплив регіонального, етнолінгвістичного та інших факторів. Особливості формування громадянської ідентичності українського студентства як майбутньої інтелектуальної еліти нації.

Основні тенденції соціальних процесів у молодіжному середовищі в Україні. Соціальне, політичне, професійне, економічне самовизначення української молоді. Особливості соціологічного вивчення різних груп молоді. Молодь в умовах ризику. Бюджет вільного часу та проблеми організації дозвілля молоді в сучасній Україні. Державна молодіжна політика та соціальна робота з молоддю.

Сучасна сім'я в Україні: основні індикатори її становища, тенденції розвитку, перспективи. Трансформація інституту шлюбу: основні прояви та чинники, що її зумовлюють. Цінність сім'ї та сімейні цінності українських громадян. Молодь і сім'я: нове розуміння сімейних стосунків та сімейних цінностей. Репродуктивна поведінка українських громадян. Сім'я як інститут соціалізації: як змінюється соціалізаційна функція сучасної сім'ї. Насильство у сім'ї як предмет дослідження вітчизняної соціології. Специфіка методології та методів дослідження сімейної сфери. Державна політика у сфері шлюбно-сімейних відносин.

Українське суспільство в умовах війни. Війна в Україні як предмет дослідження українських теоретиків суспільства ризику (С. Макєєв, Н. Костенко, О. Злобіна, А. Ручка та інші). Соціально-економічні ризики для українського суспільства. Ризики ринку праці за часів війни. Ризики інформаційної безпеки: недовіра до медіа та кіберзагрози. Травма як соціальна категорія та властивість суспільства у стані війни. Колаборації та колаборанти: структурна інтерпретація (С. Макєєв). Соціальна стратифікація, мобільність та структурні нерівності у поствоєнній Україні (О. Куценко, Н. Коваліско). Проблеми трансформації політичних та правових інститутів післявоєнної України (І. Рущенко). Проблема формування української політичної нації в контексті змін, породжених війною (Н. Черниш, Є. Головаха). ціннісні зрушення у післявоєнній Україні : чинники, напрямки, суб'єкти (В.Бакіров, Л. Сокурянська, С. Дембіцький).

Тема 3.4. Політики ідентичностей

Підходи до визначення поняття «ідентичність». Контексти та теоретичні традиції вживання терміну «ідентичність». Ідентичність як соціокультурний феномен. Ідентичність як основа соціальної та політичної дії. Аналітичне використання категорії «ідентичність». Поняття «політика ідентичності». Політика ідентичностей: гендерної, історичної, релігійної, професійної, вікової, політичної, ідентичності «меншин», регіональної, національної та локальної. Прояв різних ідентичностей в сучасній Україні. Нові виклики політиці ідентичностей.

Громадянство як політика ідентичностей. Політика етнічної та національної ідентичності. Громадянство як інструмент імплементації політик ідентичностей. Громадянство та політика етнічної та національної ідентичності в Україні. Мови в контексті політики ідентичності. Міграції в контексті громадянства та політики ідентичності.

Література та мистецтво, кінематограф та анімація як інструменти імплементації політик ідентичностей. Конструктивістська парадигма аналізу політик ідентичності. Роль «фахівців уявлень» (письменників, митців, політиків) у формуванні ідентичностей.

Освіта як інструмент імплементації політик ідентичностей. Освіта як уніфіковане поле обміну та комунікації. Роль освіти у формування, підтримці та репродукуванні ідентичностей. Шкільні програми як інструмент імплементації політик ідентичностей.

Система освіти в сучасній Україні: вектори пошуку «своєї ідентичності». Дитинство як політика ідентичності. Дитинство як соціокультурний феномен. Дитинство як первісне поле формування ідентичностей. Соціальні конструкти дитинства. Політика дитинства у різних соціокультурних та ідеологічних системах.

Політика ідентичності як поле, де стикаються у взаємодії та боротьбі різні форми та практики конструювання ідентичностей. Політичні рухи в сучасному українському суспільстві: участь в політиці ідентичності. Роль ідентичності та політик ідентичності у соціальній інтеграції / дезінтеграції суспільства.

Тема 3.5. Електоральна соціологія

Електоральна соціологія та її місце у системі соціогуманітарного знання. Предмет, об'єкт, функції електоральної соціології. Функції електоральної соціології у забезпеченні виборчих кампаній. Основні етапи електорального соціологічного дослідження та їхні особливості. Історія виникнення та розвитку електоральної соціології. Вивчення суспільної думки в електоральних опитуваннях Дж. Гелапа, Е. Роупера, А. Крослі. Становлення електоральної соціології в Україні. Провідні вітчизняні і закордонні дослідницькі центри електоральної соціології.

Теорії електоральної поведінки. Співвідношення понять «політична поведінка», «політична участь», «політична активність» та «електоральна поведінка». Основні теоретичні підходи до вивчення електоральної поведінки: соціологічний підхід (П. Лазарсфельд, С. Ліпсет, С. Роккан), соціально-психологічний підхід (А. Кемпбел), раціонально-інструментальний підхід (М. Вебер, Е. Даунс, М. Фіоріна). Можливості та обмеження застосування західної методології до вивчення електоральної поведінки в Україні. Соціологічні маніпулятивні технології. Електоральна поведінка та політична культура. Прогнозування електоральної поведінки.

Методи та технології електоральних соціологічних досліджень. Масове опитування,

експертне опитування, контент-аналіз, глибинні інтерв'ю, фокусовані групові інтерв'ю, спостереження: переваги та недоліки використання в електоральних соціологічних дослідженнях. Особливості прогнозування виборчої активності і результатів голосування на основі масових опитувань населення. Рейтингові заміри та «екзит-пол» в електоральних дослідженнях. Досвід використання методу екзит-полу під час виборчих кампаній в Україні. Теоретичний аналіз електоральної активності та досвід порівняльних досліджень.

Вітчизняна електоральна соціологія: основні види досліджень та методи прогнозування.

Тема 3.6. Порівняльний аналіз політичних революцій

Теоретико-методологічні засади дослідження революцій. Виклики революцій: чи існує теорія, що здатна прогнозувати, керувати або запобігати революціям? Визначення революції. Категоризація революцій. Революційна ситуація: необхідні та достатні умови для виникнення революцій. Причини революцій. Передбачення революцій. Типи революцій. Специфічні риси політичних, соціально-економічних, культурних та релігійних революцій.

«Палацові революції», політичні революції та соціальні революції. Масові революції, революційні путчі, реформаторські путчі та палацові революції. Теорії революції. Три покоління теорій революції («натуральні історії» (1920-1930), загальні теорії політичного насильства (1960-1970), структурна теорія революції (1970-1980).

Конфліктна теорія, теорія колективної дії, теорії раціонального вибору, теорії відносної депривації, правові теорії, теорія обміну та інші. Результати революцій. Постреволюційна політика, постреволюційні репресії та індоктринація.

Порівняльний аналіз політичних революцій: case-studies. Масові революції: Французька (1789), Російська (1917), Китайська (1949), Кубинська (1959), Іранська (1978-1979). Революційні путчі: Турецький (1919), Єгипетський (1952), Іракський (1958). «Палацові революції» в Латинській Америці у 1948-1960 рр. Реформаторські путчі на Близькому Сході у 1956-1960 рр. «Кольорові революції»: проблема категоризації. Заворушення в автократіях Близького Сходу (2011). «Революція гідності» в Україні у світлі революційних теорій. Четвертепокоління теорій революції (Goldstone): нові виміри революцій та теорій революції.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

Підручники. Навчальні посібники

- Соціологія: навч. посібник / за ред. С. О. Макєєва. Київ: Знання, 2008. 566 с.
- Черниш Н. Й. Соціологія: підруч. за рейтингово-модульною системою навчання. Київ: Знання, 2009. 468 с.
- Anthony Giddens, Philip W. Sutton (2014) *Essential Concepts in Sociology*. Harry M. Johnson (1998) *A Short History of Sociology* [Reprint ed.]. Routledge. Polity Press. 446 p.
- Jerzy Szacki (1979) *History of Sociological Thought*. Greenwood Press xxi, 581 p
- George Ritzer (2005) *Encyclopedia of social theory* [Vol 1, 1 ed.]. Sage Publications. 548 p.
- George Ritzer, Barry Smart (2001) *Handbook of Social Theory*. Sage Publications Ltd. 565 pp.
- George Ritzer (2003) *The Blackwell Companion to Major Classical Social Theorists*. Wiley-Blackwell. 450 pp.
- George Ritzer (1996) *Postmodern Social Theory*. 149 p.
- John Urry (2000) *Sociology Beyond Societies: Mobilities for the Twenty First Century*. Routledge. 272 pp.
- Piotr Sztompka (1993) *The Sociology of Social Change*. Wiley-Blackwell. 368 pp.
- Philip S. Brenner (2020) *Understanding Survey Methodology: Sociological Theory and Applications* [4, 1 ed.]. Springer. 356 p.
- Don Martindale (2010) *The Nature and Types of Sociological Theory*. Routledge. 572 p.
- Wsevolod W. Isajiw (2003) *Social Theory and Methodology: Causation and Functionalism in Sociology*. Routledge. 168 p.
- David Silverman (1985) *Qualitative Methodology and Sociology: Describing the Social World*. Gower. 220 p.
- Harry Collins (2019) *Forms of Life: The Method and Meaning of Sociology*. MIT Press

Andre Beteille (2001) *Sociology: Essays on Approach and Method*. Oxford University Press. 296 p.

Aaron V. Cicourel (1964) *Method and Measurement in Sociology* [1st Edition]. Free Press of Glencoe. 247 p.

Словники. Енциклопедії

George Ritzer, J. Michael Ryan (editors) (2011) *The Concise Encyclopedia of Sociology* [1 ed.]. Wiley-Blackwell. 776 pp.

R. Jon McGee, Richard L. Warms (2013) *Theory in Social and Cultural Anthropology: An Encyclopedia* [1 ed.]. SAGE Publications, Inc. 1056 pp.

Edgar F. Borgatta, Rhonda J. V. Montgomery (2000) *Encyclopedia of sociology* [Volume 1, 2nd ed.]. Macmillan Reference USA. 756 pp.

David L. Levinson, Alan R. Sadovnik (2002) *Education and Sociology. An Encyclopedia*. Routledge Falmer. 758 p.

Соціологічна енциклопедія / укл. В. Г. Городяненко. Київ: Академвидав, 2008. 456 с.

Соціологія: Терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник / за ред В. М. Пічі. Київ: Каравелла; Львів: Новий Світ-2000, 2002. 480 с.

Словники

Wright, James D. (2015) *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* [Second edition]. Elsevier.

Garrod, Joan; Lawson, Tony (2001) *Dictionary of sociology*. Routledge;Fitzroy Dearborn. 273 pp.

John Scott (2014) *A Dictionary of Sociology 4/e (Oxford Quick Reference)* [4 ed.]. OUP Oxford. 832 p.

Bryan S. Turner. (2006) *The Cambridge Dictionary of Sociology*. Cambridge University Press. 709 pp.

Nicholas Abercrombie, Stephen Hill, Bryan S. Turner. (2006) *The Penguin Dictionary of Sociology (Penguin Dictionary)* [5th ed.]. Penguin (Non-Classics). 496 pp.

Gordon Marshall (editor). (1994) *The concise Oxford dictionary of sociology* [1st publ. ed.]. Oxford University Press. VIII+573 pp.

Gilles Ferreol (1998) *Dictionar de sociologie. Polirom*. 256 pp. *Sociology. The Cambridge Dictionary (of) / gen. edition Bryan S. Turner*. 3d ed.

Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

Хрестоматії

Загальна соціологія. Хрестоматія / за ред. В. Г. Городяненка. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2006. 516 с.

Зарубіжна соціологія (XX – початок XXI ст.): хрестоматія / відп. ред. В. Г. Городяненко. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2009. 656 с.

Допоміжна література

До розділу 1.

Бек У. Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія; пер. з нім. Київ: Ніка-Центр, 2011. 408 с.

Култаєва М. Д., Навроцький О. І., Шеремет І. І. Європейська теоретична соціологія XX–XXI століть : навч. посіб. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. 328 с.

Соболевська М. Неофункціоналізм та постструктуралістські теорії в сучасній соціології: Навчальний посібник. Київ: Дух і Літера, 2010. 164 с.

Соціологічна теорія: традиції та сучасність: навч. посіб. / за ред. А. Ручки. Київ: Інститут соціології НАН України, 2007. 363 с.

Тарасенко В.І., Іваненко О.О. Проблема соціальної ідентифікації українського суспільства: Соціотехнологічна парадигма. Київ: Інститут соціології НАН України, 2004. 570 с.

Тьоніс Ф. Спільнота та суспільство: основні поняття чистої соціології: пер. з нім.

Київ: Дух і Літера, 2005. 262 с.

До розділу 2.

Горпинич О. В., Архипова А. О. Соціологія масових комунікацій та медіапланування: навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2018. 255 с.

Паніотто В. І., Максименко В. С., Марченко Н. М. Статистичний аналіз соціологічних даних. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2004. С. 232-241.

Ситник В. Ф., Краснюк М. Т. Інтелектуальний аналіз даних (дейтамайнінг). Навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2007. 376 с.

До розділу 3

Бек Ульріх. Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія; пер. з нім. К.: Ніка-Центр, 2011. 408 с.

Злобіна О. Особистість як суб'єкт соціальних змін. Київ: Інститут соціології НАНУ, 2004. 400 с.

Іванов Валерій. Основні теорії масової комунікації і журналістики. Київ: Центр вільної преси, 2010. 258 с.

Коваліско Н. В. Стратифікаційні порядки суспільства: концептуальні уявлення та досвід вивчення. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2008. 240 с.

Медіа. Демократія. Культура / За ред. Н. Костенко, А. Ручки. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2008. 356 с.

Підходи до класового аналізу: колективна монографія / за ред. Е. О. Райта; пер. з англ. К.: Інститут соціології НАН України, 2019. 287 с.

Резнік О. Громадянські практики в перехідному суспільстві: чинники, суб'єкти, способи реалізації. Київ: Інститут соціології НАН України, 2011. 336 с.

Ручка А. Цінності та ціннісна зміна в соціологічній перспективі // Мінливості культури: соціологічні проєкції [наук. моногр.]. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. С. 41–75.

Сорока Ю. Г. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого: моногр. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 332 с.

Соціокультурні ідентичності та практики / під ред. А. Ручки. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2002. 315 с.

Стан сингулярності: соціальні структури, ситуації, повсякденні практики. За ред. С. Макеєва і С. Оксамитної. Київ: НаУКМА. 2017. 180 с.

Стан сучасного українського суспільства: цивілізаційний вимір / [О. Н. Злобіна, Н. В. Костенко, М. О. Шульга та ін.]. Київ: Інститут соціології НАН України, 2017.

Степаненко В. П. Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. 420 с.

Субкультурна варіативність українського соціуму / за ред. Н. В. Костенко, А. О. Ручки. Київ: Ін-т соціології НАНУ, 2010. 287 с.

Суспільна трансформація: концептуалізація, тенденції, український досвід / За ред. В. В. Танчера, В. П. Степаненка. Київ: Інститут соціології НАН України, 2004. 244 с.

Сучасний стан і перспективи розвитку соціології в Україні та Європі / за наук. ред. Є. І. Головахи та О. Г. Стегнія. Київ: ІС НАНУ, 2008. 188 с.

Щудло С. А. Вища школа у пошуку якості: quo vadis. Харків – Дрогобич: Коло, 2013. 340 с.

Inequality in the 21st Century. Edited by David B. Grusky and Jasmine Hill. London, New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2018. 488 p.

Gerlach J. Color revolutions in Eurasia. New York: Springer, 2014.

Sociological objects: Reconfigurations of social theory / Ed. by G. Cooper, A. King, R. Rettie. New York: Routledge, 2016.

Swedberg R., Smelser N. The Handbook of Economic Sociology. Princeton, 1994.

Turner J. H. Theoretical Principles of Sociology. Vol. 2: Microdynamics. New York: Springer, 2010. 348 p.

Turner J. H. Contemporary sociological theory. Los Angeles-London-New Delhi-Singapore-Washington DC: Sage Publication, Inc. 2013. 748 p.

The consequences of social movements / edited by Lorenzo Bosi, Marco Giugni, Katrin Uba. Cambridge: Cambridge University Press. 2016. 410 p.

The Palgrave Handbook of Relational Sociology / Ed. by F. Dépelteau. Cham: Palgrave Macmillan, 2018.

Tokuyasu A. Social Systems in the Global Age. Tokyo: Springer Japan KK, 2018.

Макеєв С. Повсякденні практики часів війни та економії// Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. – К., 2015. – Випуск 2 (16) – С. 92-97.

Злобіна О. Особливості мобілізації людського потенціалу в кризових умовах // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. – К., 2015. – Випуск 2 (16) – С. 167

Шульга М. Ризики для інтеграції суспільства в умовах воєнного конфлікту // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. – К., 2015. – С. 505

Ризики в сучасному нестабільному суспільстві: соціальні і культурні виміри; за ред. Л.Г. Скокової. Київ: Інститут соціології НАН України, 2021. 295 с. <CEEEDDEEE3F0E0F4E8FF2E696E6464> (i-soc.com.ua)

Круглий стіл “Системні ризики нестабільного суспільства: соціологічна аналітика” // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2020. - 4.-С.161–189. [Круглий стіл про ризики українського суспільства.pdf](#)

Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с. [maket-vijna...2022dlya-tipografiivse.pdf \(i-soc.com.ua\)](#)

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, інше методичне забезпечення

Сайт Соціологічної асоціації України <http://www.sau.kiev.ua>

Сайт International Sociological Association <https://www.isa-sociology.org/en/conferences/world-congress/>

Сайт Європейської соціологічної Асоціації <http://www.europeansociology.org/about-esa>

Щорічник Міжнародної соціологічної асоціації (МСА) – «Annual Review of Sociology» – <https://www.annualreviews.org/content/journals/soc/browse?page=previous-issues>

Звіти соціологічних досліджень Соціологічної групи «Рейтинг» [Sociological Group «Rating» \(ratinggroup.ua\)](#)

Звіти соціологічних досліджень Київського міжнародного інституту соціології [Домашня сторінка КМІС \(kiis.com.ua\)](#)

Сайт інституту соціології НАН України [Інститут соціології НАН України | Інститут соціології НАН України \(i-soc.com.ua\)](#)

Програма вступних фахових випробувань до аспірантури соціологічного факультету за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти з галузі 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 054 Соціологія освітньо-наукової програми 054 Соціологія передбачає складання здобувачами вступного іспиту зі спеціальності та захист дослідницької пропозиції за темою майбутнього дисертаційного дослідження.

Результати вступних випробувань для вступу до аспірантури Університету є дійсними протягом календарного року (за Правилами прийому на навчання до аспірантури та докторантури Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна у 2023 році (для громадян України, іноземців, які постійно проживають в Україні на законних підставах, осіб, яким надано статус біженця в Україні, та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту) (Додаток 7.1)).

Вступне випробування проводиться із застосуванням дистанційних технологій.

ЗРАЗОК ПИТАНЬ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТУ

1. Концепція соціального поля П. Бурдьє.
2. Основні методологічні підходи до вивчення політичної поведінки.

Критерії оцінювання вступного іспиту зі спеціальності

Екзаменаційний білет складається з двох питань. Кожне питання оцінюється до 100 балів. Оцінювання проходить за 6 критеріями. Таким чином, максимально можлива оцінка за екзамен, відповідно до критеріїв, складає 200 балів (табл. 1).

Таблиця 1. Критерії оцінювання відповіді на питання вступного іспиту зі спеціальності "Соціологія"

№ з/п	Критерії оцінки	Кількість балів
1	Повнота відповіді	20
2	Творчий характер аналізу й узагальнення різних соціологічних підходів	20
3	Логічний, чіткий, послідовний виклад матеріалу	10
4	Формулювання власних висновків та їхнє обґрунтування	20
5	Вміння вести полеміку з теоретичних та практичних питань соціології	20
6	Уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами	10
	Разом	100

Таблиця 2. Критерії оцінювання відповідей на вступному іспиті зі спеціальності «Соціологія» (за 200-бальною шкалою)

Високий рівень 180-200 балів	Відповіді здобувача характеризуються повним, глибоким та змістовним знанням теоретичного та практичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями дисципліни, його відповіді характеризуються креативним підходом.
Середній рівень 140-179 бали	Відповіді здобувача характеризуються повним і змістовним знанням теоретичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями. Але він допускає деякі неточності, його відповіді не характеризуються креативним підходом.
Низький рівень 100-139 бали	Відповіді здобувача характеризуються слабким і невпевненим знанням як теоретичного, так практичного матеріалу. Він допускає багато помилок у відповідях.
Незадовільний рівень 0-99 балів	У здобувача дуже слабкий рівень знання теоретичного матеріалу; відсутні навички аналізу різних соціологічних підходів, він допускає змістовні помилки у відповідях на конкретні питання.

Критерії оцінювання дослідницької пропозиції

Дослідницька пропозиція – це науковий текст обсягом до 15 сторінок (27.000 знаків, 0,7 др.а.), підготовлений вступником до аспірантури, в якому обґрунтовується тематика майбутнього дисертаційного дослідження.

Дослідницька пропозиція вступників на навчання на третьому освітньому рівні (підготовка докторів філософії у галузі соціології) має містити такі структурні елементи:

НАЗВА ДОСЛІДЖЕННЯ

ВСТУП, в якому потрібно визначити:

- **проблемну ситуацію** (у її онтологічному та гносеологічному аспектах), **чи проблему**, що зумовлює необхідність проведення дослідження;
- **актуальність** дослідження в умовах сучасного українського суспільства;
- **об'єкт** дослідження;
- **предмет** дослідження;
- **мету** дослідження;
- **завдання** дослідження;
- **гіпотези** дослідження з вичленовуванням основної гіпотези та гіпотез наслідку.

ПЕРШИЙ РОЗДІЛ, в якому необхідно проаналізувати теоретичну базу дослідження, а саме надати:

- **критичний аналіз** можливих **теоретико-методологічних підходів** до вивчення означеної проблеми дослідження;
- **докладний опис** обраної вступником **теоретико-методологічної бази** дослідження з аргументами на користь саме цієї теоретичної оптики;
- **категоріально-понятійний апарат** дослідження у відповідності до його теоретико-методологічної бази;
- **огляд** наявних аналогічних або співставних досліджень;
- **представлення** деяких **результатів власних розробок** вступника (емпіричних чи концептуальних) з обраної тематики (**за наявності**).

ДРУГИЙ РОЗДІЛ, в якому має бути визначена можлива емпірична база дослідження, а саме:

- **обґрунтування** вибору **кількісної, якісної чи кількісно-якісної методології**;
- **визначення конкретних методів (інструментарію)** дослідження, які мають відповідати обраній теоретико-методологічній базі;
- **обґрунтування** вибору **програми обробки** отриманої соціологічної інформації з огляду на можливості здійснення математичних операцій (кореляційного, факторного, кластерного тощо аналізу) та з урахуванням обраної методології, методів та процедур збору інформації.

ВИСНОВКИ, в яких має бути сформульовано припущення щодо можливості отримання **нового знання** щодо стану українського суспільства та процесів, що відбуваються у ньому, тобто щодо перспективної **наукової новизни** дисертаційного дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ (від 20 позицій)

Вимоги до дослідницьких пропозицій розроблені відповідно до особливостей спеціальності 054 "Соціологія" за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти.

Оцінювання дослідницької пропозиції з її презентацією відбуватиметься як його складова вступних випробувань.

Максимально можлива оцінка за дослідницьку пропозицію відповідно до критеріїв складає 200 балів (табл. 2).

Таблиця 1. Критерії оцінювання дослідницької пропозиції зі спеціальності
"Соціологія"

№	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1.	Аргументованість вибору теми дослідження, обґрунтування її актуальності, визначення проблемної ситуації, її онтологічного та гносеологічного аспектів, її самостійність та оригінальність, дослідницька перспективність	40
2.	Коректність, обґрунтованість та точність визначення об'єкту, предмету, мети та завдань дослідження	20
3.	Формулювання гіпотез дослідження та дослідницьких очікувань, визначеність перспектив теми та наявність власних аргументованих висновків	20
4.	Обґрунтування вибору теоретико-методологічної бази дослідження, наявність фундаментального та всебічного огляду наявних соціологічних досліджень та аналізу ідей, пов'язаних з заявленою проблемою	20
5.	Доречність використання тих чи інших запропонованих методів, методик та технік збору та аналізу соціологічної інформації (кількісних та якісних) з огляду на теоретико-методологічну базу дослідження	20
6.	Якість презентації (логічність викладення основних положень роботи, наочність, оригінальність, послідовність, повнота)	40
7.	Відповіді кандидата на вступ на запитання комісії	40
	Усього	200

Голова предметної комісії

Віль БАКІРОВ

Затверджено на засіданні Приймальної комісії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Протокол № 2 від 15 квітня 2024 року

Відповідальний секретар
Приймальної комісії

Сергій ЄЛЬЦОВ